

A személyesség fokozatai

A költészet rögtön egy másik világot nyit meg,
amelyben minden gazdagság megmozdul.
Csoóri Sándor

Csak én bírok versemnek hőse lenni, / első s utolsó mindenik dalomban... – sulykoltatott erőnek erejével, ámde a megértetés leghalványabb esélye nélkül a középiskolában. A kulcsmotívum becserkészésénél, úgymint a birok helyes értelmezését célzó tantárgy-pedagógiai túravezetésnél nemigen létezett kényszerűbb és érdektelenebb zárandoklat akkoriban, az pedig, hogy egy invalidus versláb kedvéért még az eredeti igealak is megcsonkított, a szememben valódi műmájerkedéssé fokozta le az egészet. Mert a jambusban – ha egyáltalán ráhibáztam a nevére – ugyanarra a fölösleges és fölöttebb fársztó passzióra ismertem rá, amire az összes idétlenkedő kamasz esetében is, akik – nem ritkán velem együtt – egyik lábukkal a járdán, másikkal az úttesten gyalogoltak.

De se baj, innen szép a győzelem, vigasztaltam magam gyakorta, hiszen az eszemmel talán fölfogtam én a legapróbb részleteket is, csak éppen képtelen voltam velük bármilyen viszonyt kialakítani. Ami nem csoda, mivel teljes egészében hiányzott még az átlényegítő erőter, a saját tapasztalatokat fölvonultató és katalizáló belső közeg, amitől egy ilyen érzékeny kölcsönhatás – miként egy mentális magfúzió – egyáltalán működésbe léphet. Azt ugyan nem tudnám megmondani, mi lett volna velem, ha jóval Babits előtt nem cövekelek le Sinka Istvánnál, apám személyes jó ismerősénél, ami ennél fogva természetesen csak jelentéktelen mértékben nevezhető a saját érdememnek. Ám mindaz, amivel és ahogyan apám ezek után beoltott, majd föl is tarisznyált, már 13-14 évesen is képes volt egy alternatív univerzumot megnyitni, mi több, lakhatóvá is tenni bennem. Egy olyan világot, amelyet magától értetődően lehetetlen volt az iskolarendszerű irodalomoktatás által kitaposott ösvényeken megközelíteni.

De kimondtam a szót: személyes. Ugyanis egyre erőteljesebben éreztem már akkortájt is, amit évtizedekkel később meggyőződéssel le is írtam: bennem mindent a személyesség mozgat. Erény ez vagy valamiféle végzetes eltévelyedés, nem kutatom, mindenesetre ez az igazság. Meg az, hogyha a *Lírikus epilógja* után nem sokkal rá nem bukkanok a *Balázsolásra* (amelynek érthető módon köze sem

LÉKA GÉZA (1957) Budapesten élő költő, író. Utóbbi kötete: *Árva ragyogás* (Hitel Könyvműhely, 2016).

lehetett a tananyaghoz), bizonyosan kanyargósabb lett volna az utam. Mert amikor Babits azt írja, hogy *Gyermekkoromban két fehér / gyertyát tettek keresztbe gyenge nyakamon / s úgy néztem a gyertyák közül, / mint két ág közt kinéző ijedt őzike. / Tél közepén, Balázs-napon / szemem pislogva csüggött az öreg papon...* nos, az bizony nemcsak a gégeműtétére váró s közben Szent Balázshoz fohászoló költővel esett meg valamikor, hanem velem is, méghozzá 1965 februárjában a Zugligeti Szent Család Plébánián. Most is látom, amint ijedtemben fél kézzel még Bözsi mamiba kapaszkodva térdepelek, és egyre sűrűbben pislogok a tekintélyesnél is szigorúbb arccal közeledő Tisztelendő Úrra, Pető Karcsi bácsira, aki szorongásomat látva atyáskodóan megigazgatja a galléromat, majd a leírt külsőségek közepette engem is megáld. (Neve – föltehetően közkívánatra és merő tiszteletből – 2016 óta már ott olvasható a templom kolumbáriumának egyik márványlapján, néhány karnyújtásnyira a szüleimétől.)

Legelőbb tehát Babits Mihály ülhetett le Sinka István mellé az én külön bejáratú birodalmamban, amelynek első alapító székhelye nem lehetett más, csak Bánréve, hiszen a Sinka-hősök egytől egyig ott öltöttek testet, lelket és minden egyebet a szemem láttára, ahol én az első tizenöt nyaramat töltöttem. Ám ettől fogva – ha nem is egy csapásra – minden megváltozott. A birodalmat lassanként benépesítő szellemi folyamat összes stációját fölösleges volna itt fölsorakoztatni, elég, ha újból s a korábbinál is nyomatékosabban megerősítem: ez a bizonyos személyesség okolható mindenért. Összességében persze nincs ebben semmi különös, mert ami történt, az a tudománytól sem idegen. A sorozatos, személyes példák formájában megjelenő külső hatások egy idő után belső tulajdonságokká alakulnak át, és már ennek megfelelően vesznek részt a személyiségfejlődés további szakaszaiban.

Ahhoz azonban még hosszú évekre volt szükség, hogy a *Lírikus epilógja* harmadik és negyedik sora úgy istenigazából átszellőztethesse a gondolataimat. *...a mindenséget vágyom versbe venni, / de még tovább magamnál nem jutottam.* Miként nem kevés elszánás kellett ahhoz is, hogy az 1904-ben született vers végre egyszer s mindenkorra előttem is lerázhassa magáról a dialektikus materializmus által ráerőszakolt rossz emlékü és fals alapkérdést: „Megismerhető-e a világ?” (Néhanapján még ráz a hideg tőle.) A legtöbbször persze már mosolygok rajta, mert ettől fogva nem volt nehéz belátni, hogy a költői mesterség lényegét legjobb, ha vérbeli költőtől sajátítja el az ember. Immár nyugodtan hivatkozhatom akár József Attilára is, mert ugyan ki állítaná, hogy a *Töredékek* között található halhatatlan négy sorosa – kettejük kapcsolatára most nem kitérve – elválasztható volna az iménti babitsi példától. *Tizenöt éve írok költeményt / és most amikor költő lennék végre, / csak állok itt a vasgyár szegletén / s nincsen szavam a holdvilágos égre.* Az önépítésnek ebben a fázisában már bizakodtam benne, hogy egyszer, talán, fölöttem is összeérhet a képzeletbeli boltív, hiszen megkaptam rá az esélyt a sorstól, miután a fiát elsíró Utassy József előzőekkel egy lényegű versmondátát már nem kellett sehonnan előbogarásznom, azt elkészülte után néhány órával ő maga toltta át elébem a konyhaasztal szemközti oldaláról, Zugló-

ban, hét emelet magasságban. *Harminc esztendeje írok, / hullasárgák a papírok, / és nem tudom kimondani / halálodat, Jósám!*

Azt, ugye, említenem sem kell, ha maradtak volna minimális kétségeim a morák és a belőlük táplálkozó verslábak nagyszerűségét illetően, meg se tűr maga mellett, pedig ezzel még nem mondtam semmit. A dolog akkor vált izgalmassá, s nem egyszer kritikussá is, mikor a kettőnket legerősebb szálakkal összekötő közös „palóc mitológia” ereje, kohéziója is kevésnek mutatkozott, hogy a verseimbe bemerészkedő kisebb-nagyobb hibákat, pontatlanságokat, esetlegességeket ne személyes sértésként élje meg. Mert bizony ha ilyet tapasztalt, tájékozott, káromkodott, csapkodott maga körül, mégsem mondhatnám, hogy láttam volna benne akár csak egy szemernyi mesterkéeltséget is. Sokáig az volt az érzésem, mintha egyedül neki kellett volna a kortárs költészetet – amelyre hite szerint nem más, mint maga a jóságos Fodor András szabadította rá a közép-szert – a mindenfelől egyre elszántabban mesterkedő betolakodóktól megvédenie. Ennek megfelelően úgy tudott rádörrenni az emberre, hogy az gyakorlatilag mindennek volt nevezhető, csak elviselhetőnek nem. Megtehettem volna, hogy két társamhoz hasonlóan, magam is fölállok mellőle, és mindenféle ön-felmentő kifogásokat keresve és találva, vérig sértetten eloldalgok a közeléből, de ez meg se fordult a fejemben. Helyette megpróbáltam a legkíméletlenebb, a „beszoktatási” időszak tapasztalatait a magam módján előbb rendszerezni, majd pedig rögzíteni, de úgy, hogy az már ne csak róla, hanem valamelyest rólam is árulkodjon.

Az erről tanúskodó szonett hosszú várakozás után, csaknem negyedszázada, a *Lyukasóra* 1994. évi februári számában látott napvilágot, s azonnal fölidézi a vershelyzet sajátos légkörét és fojtott indulatát, lévén, hogy a maestro által kimondott kezdő sorának ósváltozatában a *barátom* helyett még a leggyakrabban használt magyar kötőszó szerepelt...

U. J. INTELME

*Ne verset írv, barátom – költeményt!
Hisz verset ír ma minden jóskapista.
Tán még az Isten is, a fővezér,
s a nyájba illő összes kékharisnya.*

*De birka itt az is, ki közlegény,
bár meglehet, tán éppen ő az Isten.
Ne verset írv, ha mondom – költeményt!
A vers kevés, hogy felröpítsen innen.*

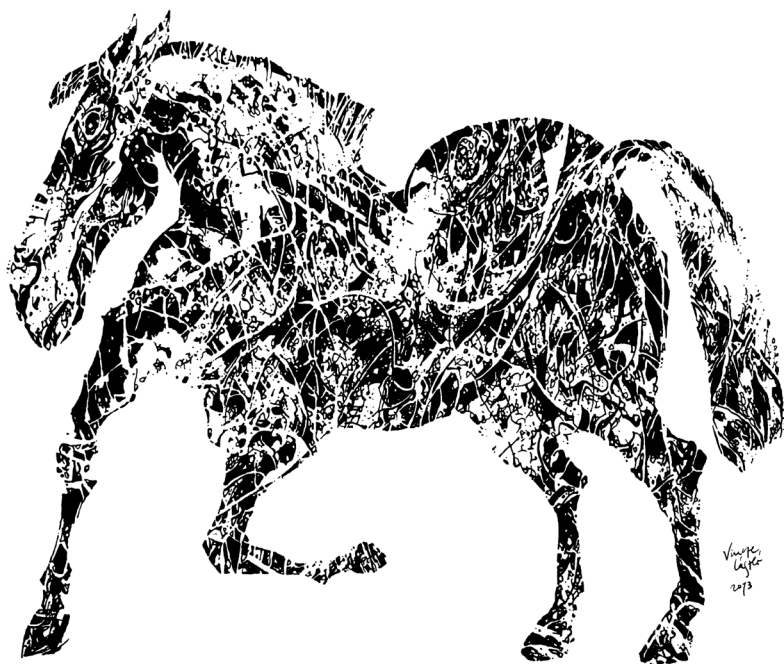
*Ha bármi visszatart, ne indokold.
Becsüld a csöndet is, miként a bort.
Az életedre esküdj, ne a dalra.*

*Mert ott, ahol a hit hasítja át
a káprázatok kényszerzubbonyát –
hiába bong a húsvét nagyharangja.*

Mi mindent próbáltam általa tudatosítani?

1. Amit bárki megírhat, azzal ne foglalkozz, amit csak te, azzal annál többet.
2. Az irodalmiasság a líra vakhite, mindent lefokoz, aminek nevében vagy amiért síkraszáll.
3. Egy magára valamit is adó költő nem locsog, nem fecseg, és hitvitákba sem bocsátkozik.
4. A csönd legalább akkora érték, mint a szó és a bor.
5. A vers aranyfedezete az életút, és nem fordítva.
6. A költői képzelet nem keverendő össze a káprázattal, mert nem egymás szinonimái, hanem halálos ellenségei.

Nagyjából ezek voltak az első, a közös munkához akkor és ott talán leginkább nélkülözhetetlen jelzőkarók, amelyek 1990 tavaszától fogva egy kezdetben csupán szimpla mester-tanítvány viszonyból később elmélyült barátsággá előlépő kapcsolat köré leverettek. Ahogy öregszem, egyre többet és többet járok-kelek s tünődöm a közelükben, ám ha még manapság sem érzékelem, hogy bármelyikük is korhadozna, az már legyen az én bajom.

Vincze László: Öreg ló (tusrárajz, 2013)